

Nevenka Košutić-Brozović
Filozofski fakultet u Zadru
Obala Petra Krešimira IV, 2
HR-23000 Zadar

O UJEVIĆEVU PREVOĐENJU SHAKESPEAREOVIIH SONETA

Nakon kratka informativnog pregleda Ujevićeva prijevodnog opusa i njegovih prevodilačkih postupaka autorica opisuje kako je u rukopisnoj ostavštini pisca pronašla zagubljene prijevode pedeset četiriju Shakespeareovih soneta te pokušava dati odgovor na pitanja kada su i kojim povodom ti prijevodi nastali, zašto ih se Ujević latio, koje je sonete prevodio i, konačno, kako ih je prevodio. Na koncu se na primjeru XX. soneta daje kontrastivna analiza s prepjevima drugih hrvatskih prevoditelja.

Ujevićev prevodilački opus — golem, raznorodan i vrlo neujednačene kvalitete — predstavlja do danas najmanje istražen, najslabije iskorišten i, uopćeno rečeno, najnegativnije valoriziran dio njegova stvaranja. Pri tome većina Ujevićevih čitalaca, pa i poštovalaca i znalaca, ima pred očima prvenstveno one poznate slobodne eksurse Ujevićeve u prevodilačku djelatnost, počevši od mladenačkih prozних prepjeva iz suvremene talijanske lirike (1912), preko u svoje doba panegirički dočekanoga prijevoda Flaubertova *Novembra* (1920), što ga je bio stvaralački osuvremenio i doradio¹, pa sve do razglašenoga i ozloglašenog "slučaja" s prijevodom *Gospodskih četvrti* Arago-

¹ Osvrćući se na prijevod u povodu njegova izlaženja u Beogradu 1920. istaknuo je Stanislav Vinaver u pozitivnom kontekstu upravo taj stvaralački karakter Ujevićeva prijevoda, koji je po njemu, za razliku od točnih ali dosadnih prijevoda raznih profesora i profesorčica, pravi »praznik, iznenađenje, svetla tačka« (»Jedan književni praznik. G. Flober: Novembar. Prevod Augustina Ujevića«, *Republika*, IV, 1920, br. 256). Sâm se Ujević često pozivao na taj Vinaverov sud, a za svojega Flauberta izjavio je i mnogo godina poslije da »taj prijevod nije samo ravan originalu nego je i bolji od originala; no što je glavno, on nije samo bolji i stilskiji, nego je i *floberskiji* od Flauberta.« (Pismo I. Hergešiću, 1935, SD, XIV, 394).

novih (1946), koji je bio naručen i isplaćen, ali ne i objavljen.² Takvo negativno viđenje Ujevićeva prevodilaštva osvjetljuje ipak samo dio, i to manji dio njegova prevodilačkog djela, a ono u okviru cjelokupna Ujevićeva stvaralaštva ne može biti zanemareno već i zbog same svoje upravo zapanjujuće mnogostraničnosti i mnogostranosti.

Naime, kada kažemo da je Ujevićev prevodilački opus golem, ne izražavamo se u hiperbolama, jer da se sabere sve što je objavljeno, imali bismo pred sobom po mojoj aproksimativnoj procjeni oko 25 svezaka veličine njegovih *Sabраних djela* (SD), a da se objavi samo ono što je do sada ostalo u rukopisu, bilo bi potrebno još bar 5 takvih svezaka.³ Isto tako, kada govorimo o raznorodnosti i raznolikosti tog opusa, moramo imati na umu da je on obuhvatio najraznovrsnije žanrove pisane i književne riječi (od publicistike i stručnih tekstova do kriminalnih romana i znanstvene fantastike, od srednjovjekovnih epova do klasicističke tragedije i moderne lirike, od Rabelaisa i pikarskih novela do Joyceovih *Dublinaca* i Proustova ciklusa), kao i da sadrži prijevode s 10 raznih jezika (ruskoga, latinskog, talijanskog, provansalskog, francuskog, španjolskog, engleskog, njemačkog, švedskog i norveškoga), od kojih je nekima Ujević suvereno vladao, a neke za određenu priliku savladao uz pomoć rječnika i Duha svetoga.⁴ Dodamo li tomu da je taj opus nastajao u vremenskom rasponu od 43 godine (prvi su prijevodi objav-

² Uzrok neobjavlivanju bilo je mišljenje recenzenata (osobito prof. Miroslava Brandta, kojemu je tekst bio dan na lekturu) da vrijednost prijevoda oscilira, da je jezik neujednačen, da su mnoga mjesta preskočena a druga opet neadekvatno prevedena itd., ukratko, kritika se okomila upravo na one elemente Ujevićeva prevodenja koje je Vinaver četvrt stoljeća prije bio dočekao s panegiričkim pohvalama. Takav je stav Ujevića ogorčio, a književne krugove oko Nakladnog zavoda podijelio, ali nitko nije negirao Tinovo izuzetno poznavanje francuskog jezika, što mu je bilo omogućilo da taj prijevod po pričanju suvremenika izravno iz originala diktira tipkači. Najbliže će istini vjerojatno biti Marijan Matković, koji mi je, prisjećajući se spora oko tog teksta, kazao da je Ujević svakodnevno prolazio kroz tri faze, koje su odgovarale količini vina konzumiranoga u tijeku rada: Tin trijezan – prijevod drven, Tin pod “gasom” – prijevod izvrstan, Tin jače pripit – prijevod loš. – Opširnije o Ujevićevim prevodilačkim postupcima i o kvaliteti njegovih prijevoda govorim u radu »O prepjevima i prijevodima Tina Ujevića«, *Croatica*, XI–XII, 1980–1981, br. 15–16, 105–128.

³ Potpuniji podatci o Ujevićevim prijevodima mogu se naći u bibliografijama objavljenima u okviru njegovih *Sabраних djela* (Zagreb, Znanje, 1963–1967), gdje »Bibliografija radova Tina Ujevića« (SD, XVII, 257–382) donosi podatke o njegovim za života objavljenim tekstovima (»Prepjevi stihova« – 372–377, »Prijevodi proze« – 378–382), a u I. sv. *Postume* (SD, XV, 685–695) nalazimo podatke za posmrtno objavljene prepjeve, dok je »Bibliografija neobjavljenih prijevoda i prepjeva« tiskana uz moj rad iz bilj. 2.

⁴ Parafrazirane riječi samoga Ujevića iz pisma J. Tabaku 13. kolovoza 1954. (SD, XIV), vezane uz Tabakovu redakciju Ujevićevih prijevoda sa švedskoga.

ljeni 1912, a posljednji, pisani u postelji Vinogradske bolnice, izašli su tek postumno), imamo li u vidu da su neki prijevodi stvarani iz afiniteta prema određenom literarnom tekstu, a drugi po narudžbi i iz nasušne potrebe u doba kad mu je prevodilaštvo u prvim poratnim godinama predstavljalo jedini izvor prihoda, i uzmemo li u obzir činjenicu da su se ti prijevodi radali u raznim kulturno-civilizacijskim i jezičnim sredinama (Zagreb, Pariz, Beograd, Sarajevo, Split, pa opet Sarajevo, Zagreb), razumljivo je da Ujevićev prevodilački opus pokazuje velike razlike u kvaliteti kao i evoluciju u prevodilačkim postupcima. No bez obzira na to radi li se o njegovim ranim prijevodima ili o onima koje je pisao posljednjih godina života, Ujević prevođenje nije nikada smatrao ni lakim ni neodgovornim ni nevažnim zadatkom na području kulture pa i književnosti jednoga naroda, ali je i u doba kada je njegova vlastita muza bila zamrla i kada je postao gotovo prevodiocem od zanata, ostao vjeran svojem mladenačkom uvjerenju da prevođenje predstavlja akt rekreacije, to uspješniji što je prevoditelj više srastao s piscem, što življe osjeća njegov duh i njegovu misao («Savjeti prevodiocima», autograf iz zagrebačke ostavštine, *SD*, XVI, 269). A ako prevođenje predstavlja akt rekreacije, onda nam i ono može poslužiti za osvjetljenje i književnoga, a ne samo prevoditeljskoga lika samoga prevodioca.

S toga ću aspekta pokušati prikazati i Ujevićeve prijevode Shakespeareovih soneta, ili točnije, nabačene skice tih prijevoda, koji nam više osvjetljavaju Ujevića nego što nam približuju Shakespearea.

*

Kada sam na Danima Tina Ujevića, što su uz 25. obljetnicu njegove smrti bili 1980. održani u Zagrebu, pokušala dati jedan cjelovit uvid u prevodilačku djelatnost Ujevićevu, ostala sam i sama zatečena sumiranim rezultatima svoga pregleda — oko 400 objavljenih prepjeva i oko 9500 tiskanih stranica prijevodne proze, kojima treba pribrojiti preko 20000 prepjevanih stihova i bar isto toliko ispisanih stranica proznih prijevoda što se, dosad neobjavljeni, čuvaju u petnaestak kutija u Institutu za književnost i teatrologiju HAZU u Zagrebu. U diskusiji i u razgovorima koji su uslijedili nakon mojega referata, Ujevićevi znanci i poznavaoци njegova opusa spominjali su i neke prijevode na rukopise kojih ja dotad nisam bila naišla, među njima i navodne prijevode Shakespeareovih soneta. Kažem “navodne”, jer samih rukopisa nitko nikada nije bio vidio, pa se u zraku osjećala i stanovita sumnja u egzistenciju tih prijevoda, za koje se znalo samo iz Tinovih riječi. Iz naknadnih razgovora s Dragom Ivaniševićem, Marijanom Matkovićem, te osobito s Dragutinom Tadijanovićem, Nikolom Bonifačićem i Miroslavom Vaupotićem, saznala sam da je Ujević bio nezadovoljan Andelinovićevim prijevodima Shakespeareovih soneta te da je spominjao kako bi ih trebalo iznova prevesti. Nikola Bonifačić-Rožin, tadanji knjižničar u Nakladnom zavodu i dugogodišnji bliski prijatelj Ujevićev, decidirano je tvrdio da je Tin bio počeo

prevoditi sonete i da je poslije o tome zašutio, pa je i Bonifačić dopuštao mogućnost da su Ujevićevi prijevodi Shakespearea, dijelom zapisivani na papirićima, završili u smeću, kao i mnogi drugi njegovi slični zapisi.

Ukratko, pripremajući svoj zagrebački referat za tisak, sistematski sam pregledavala list po list, stranicu po stranicu, sve 34 kutije s rukopisnom ostavštinom Ujevićevom, onom objavljenom i onom neobjavljenom, te sam tako pronašla i neke zametnute prijevode ili uspjela identificirati druge koji su bili bez naznake autora ili naslova ili obojega (rezultati toga rada vidljivi su iz bibliografije neobjavljenih prijevoda i prepjeva tiskane u *Croatici*). Među takvim zametnutim i neoznačenim prijevodima pronašla sam i Shakespeareove sonete, njih pedeset i četiri. Nalazili su se u 17. kutiji Tinovih rukopisa, u prvoj od bilježnica⁵ s prijevodom Stendhalovih *Talijanskih ljetopisa*, a zapisani su na praznoj poledini prijevoda *Opatice iz Castra*, tj. na lijevoj stranici, kojom se Ujević obično koristio za ispravke i doradivanja. Ujevićeva štedljivost došla je dakle i ovdje do izražaja, pa kad je *Opatica iz Castra* bila objavljena, neiskorišteni je papir upotrijebio za prijevod sonetâ, ali na taj je način ostao i bez potrebna prostora za njihovo doradivanje, te su naknadni ispravci vrlo nečitki i nepregledni. Uz prijevode ne stoji oznaka ni autora ni naslova, a sami soneti označeni su rimskim i arapskim brojkama I–LIV, koje međutim ne odgovaraju uobičajenom redosljedu u izdanjima Shakespeareovih soneta (npr. sonet br. I, zapravo je XX. sonet, itd.), o kojem će biti govora poslije.

Pred nas se sada postavlja nekoliko uobičajenih pitanja – kada su ti prijevodi započeti, zašto ih se Ujević latio, što je prevodio i, konačno, kako je prevodio.

Na prvo pitanje, tj. kada su prijevodi nastali, relativno je lako odgovoriti. Shakespearea je Ujević mogao početi prevoditi najranije koncem 1949, a najkasnije 1951. Naime prvi datum određujem objavljivanjem prve skupine Andelinovićevih prijevoda na koje je Ujević reagirao (12 soneta u *Republici* br. 10–11. iz 1949) kao i objavljivanjem Ujevićeva prijevoda *Opatice iz Castra* u »Maloj biblioteci« Nakladnog zavoda (također 1949), a posljednji odlaskom Nikole Bonifačića iz Nakladnog zavoda god. 1951; uz njega je naime Ujević znao provoditi čitava jutra u knjižnici Nakladnoga zavoda, gdje je navodno i zapisivao neke prijevode sonetâ na bibliotečne kartice. Prijevodi su dakle nastajali ili 1950, ukoliko je Ujević reagirao već na prvu rukovet Andelinovićevih prijevoda, ili 1951, ukoliko je njegova reakcija uslijedila tek po izdavanju čitave zbirke u »Maloj biblioteci«. Nakon toga datuma teško da se Ujević vraćao prevodenju Shakespearea, taj je pokušaj očito nastao po-

⁵ Rukopisna ostavština Ujevićeva pisana je u predratnoj fazi pretežno na listovima službenih papira sa zaglavljem ustanove, koje mu je očito netko darivao, a u poratnom razdoblju u uredno numeriranim školskim bilježnicama.

taknut prvom reakcijom i zatim mu je radni elan ubrzo splasnulo.

Odgovor na drugo pitanje, tj. zašto se Ujević latio prevodenja soneta, također je prividno lagan. Nezadovoljan Anđelinovićevim neuspjelim prijevodima želio je pokazati »kako treba prevoditi Shakespearea«, da citiram navodno vlastite Ujevićeve riječi. No iako je nesumnjivo da su Anđelinovićevi prijevodi bili neposrednim povodom Ujevićevu pokušaju, uzroci su, mislim, ipak dublji. U tijeku svoje dugogodišnje prevodilačke karijere Ujević je preveo relativno malo lirske poezije, unutar nje vrlo malo poezije u vezanom stihu, a i to što je preveo, ne predstavlja neko osobito dostignuće. Ostarjeli pjesnik, koji je vjerojatno u to doba pisao svoje postumno objavljene »Savjete prevodiocima« (SD, XVI, 269–272), uvjeren je da je pri prevodenju stihova potrebno nadahnuće, »ta tajna sila čovjeka, o kojoj je tako teško govoriti« (269), zahvaljujući kojoj »golobradi mladić izvrsno prevede neku krasnu pjesmu«, dok tu istu pjesmu više ne bi uspio tako dobro prevesti »u svojoj šezdesetoj, kada je njegovo poznavanje jezika poraslo, i kada je kudikamo više uvjeren u svoje majstorstvo i zanatsku vještinu. Zašto?«, pita se Ujević i odgovara: »Jer ga je izdalo nadahnuće; jer se ne prevodi, da tako kažemo, izvana prema unutra nego iznutra prema vani.« (270). Budući da nadahnuću svakako nema traga u Anđelinovićevim prijevodima, Ujević će se, uvjeren u sebe unatoč svojim vlastitim šezdesetim godinama, latiti onoga što smatra da je najteži zadatak prevodioca uopće, a to je »dobro prevesti čitavu zbirku lirike«, zadatak to teži i veći kada se radi o zbirci jednoga Shakespearea.

Koliko je Ujević stvarno poznao Shakespearea i koliko mu je on bio blizak, teško je reći. U *Sabranim djelima* spominje ga sudeći po indeksu imena u svemu šezdesetak puta, i to uvijek usputno, parafrazirajući tuđa mišljenja ili izjave o njemu, ili pak upotrebljavajući njegovo ime po onoj već ustaljenoj šablوني – Dante, Shakespeare, Goethe – trolist kojemu Ujević ponekad dodaje i druge pisce, najčešće Homera, pa Tolstoja i Dostojevskoga, ali i Baudelairea i Poea, pa i neke druge, već prema raspoloženju, a ponekad stavlja i sebe uz njih, prihvaćajući ipak stanovitu distancu od tih velikana. »Jer dokle ćete me, gospodo, uspoređivati sa Homerom, Danteom, Shakespeareom ili Dostojevskim!« (1930, SD, XII, 133), ili »Ne, nisam ja Shakespeare, Dante, Homer ili Goethe; niti što takvo treba od mene očekivati.« (pismo I. Hergešiću, 1935, SD, XIV, 392), itd. Ipak, valja istaknuti da u nekoliko navrata brani Shakespearea od navodne neoriginalnosti ili plagijata, svrstavajući ga među one velike pisce koji su u svojim djelima koristili doduše tuđe izvore i strane uzore, ali su ih tako integrirali u svoja djela da su postali njihovom vlastitom svojinom, te ih više nije ni vrijedno ni potrebno spominjati (SD, VII, 12, 263 i dr.). Međutim, ne smije se zanemariti ni činjenica da govoreći o njemu kao o čovjeku svrstava Shakespearea i u neke nizove imena drugačijega ali Tinu bliska karaktera kao što je niz velikih bohema

(SD, VI, 196), ljubiteljâ vina (SD, VI, 13 i dr.) ili velikih ljudi koji nisu bili stvoreni za brak (SD, VIII, 109). Sve što sam navela ne govori mnogo o Shakespeareu, ali ukazuje na stanovit Ujevićev afinitet prema njemu kao čovjeku, i stoga su upravo soneti – ako ih shvatimo kao osobnu ispovijed, a ne priklonimo se kojoj od drugih interpretacija⁶ – bili ono djelo Shakespeareovo koje je Ujević mogao odabrati po vlastitoj pobudi i najuspješnije rekreirati. Da ponovno citiram Ujevića: »Svaki će prevodilac najuspješnije prevoditi ona djela koja sam traži po vlastitoj pobudi . . . Ukoliko je on više srastao s piscem, ukoliko više osjeća njegov duh i misao, utoliko će ga bolje izraziti, prenijeti na novo jezično polje, ukratko što kažu: rekreirati.« (SD, XVI, 269).

U prilog mojoj pretpostavci da Ujević nije prevodio Shakespearea samo da pokaže kako bi ga trebalo prevoditi već i iz unutarnjih pobuda, govori i pregled sonetâ koje je započeo prevoditi, dakle ono što jest i ono što nije prevodio. Spomenula sam već da redosljed Ujevićevih prepjeva ne odgovara uobičajenom slijedu u izdanjima Shakespeareovih soneta, slijedu koji očito nije učinio sam pjesnik i u kojem nema mnogo unutarnje logike, ali koji se uobičajio i kao takav ostao prihvaćen.⁷ Pođemo li dakle od očekivane *teze* da je Ujević namjeravao prevesti zbirku soneta u cjelini, onda bi njegov ras-

⁶ Većina tih interpretacija vezana je uz otkrivanje identiteta čovjeka s inicijalima Mr.W.H., kojemu je izdavač kvarto izdanja (Q) iz godine 1609. posvetio prvotisak Shakespeareovih soneta. Iako su tomu pitanju posvećene tisuće stranica šekspirološke literature, ono je i nadalje ostalo otvoreno, a kao Shakespeareov zaštitnik najčešće se spominju Henry Wriothesley, Earl of Southamptona i William Herbert, Earl of Pembrokea, kojima su već bila posvećena neka Shakespeareova izdanja. Drugo pitanje vezano uz tu tematiku jest da li je taj tajanstveni Mr.W.H. bio ujedno i prijatelj o kojem Shakespeare pjeva u sonetima ili pak samo njihov naručitelj ili oboje. Sažet prikaz cjelokupne problematike dao je u pogovoru izdanju svog prijevoda Shakespeareovih soneta Luko Paljetak, koji se priklanja hipotezi o grofu Essexu, miljeniku kraljice Elizabete, a ujedno daje i svoje vlastito tumačenje geneze i rasporeda soneta. »Hipoteza je, dakle, iznesena«, kaže Paljetak na koncu svog pogovora, »i stoji sada uz bok mnogim postojećim koje su jednako tako nedokazane i nedokazive, obarane i oborive, kao i ova, da bi ustupile mjesto drugima, jednako takvima, koje će doći privučene čarom vječne tajnovitosti što trajno ovija Shakespeareov život poput sumaglice koja je kronična vrtoglavica svakog čovjeka 's tisuću duša', koji je svojim duhom napučio prostor svoga, i našeg, kozmosa sve dok svi 'glumci' na ovoj našoj jedinoj 'sceni' ne postanu zbilja samo duši.

Hipoteza je postavljena, ali ona, ne zavaravajmo se, nije najvažnija – nikako. Zaboravimo je – pamtimo samo ljepotu (*ove*) poezije!«

⁷ Bilo je doduše mnogo pokušaja počam od prvoga sljedećeg engleskog izdanja (Benson, 1640) pa sve do našeg stoljeća (Bray, 1938) da se u taj nered unese neki red pa tako *A new Variorum Edition of Shakespeare : The Sonnets* (1944) donosi na str. 113–116 paralelnu tabelu s 20 raznih objavljenih varijacija njihova rasporeda, no ipak i kritička izdanja i većina poslijeratnih zadržava raspored iz kvarto izdanja, što čine i naši prevodioci.

pored odgovarao nekomu nasumičnom izboru, odnosno kronologiji njegova prevođenja. Pođemo li pak od hipoteze da je namjeravao prevesti samo jedan izbor iz sonetâ, onda njegov redosljed postaje osmišljen, te obuhvaća uglavnom samo one sonete u kojima se prikazuje ljepota voljene osobe, te opisuje ljubav što je pjesnik prema njoj osjeća (1–27), tuga i ljubomora što ga obuzimaju kad je udaljen od predmeta svoje ljubavi (29–30, 32–39), zatim iznose njegova razmišljanja o starenju, o prolaznosti života i o smrti (40–48) i na koncu misli o poeziji i o pjesnicima na zalazu života i pjesničke snage (49–54). Pojedine praznine koje se javljaju između tih tematskih cjelina povezuju se končtističkim parovima soneta (npr. 28, 29, 30 – savez oka i srca, 31–32 – glad i gozba), a i unutar pojedinih ciklusa sâm je raspored često vezan uz spajanje parova soneta s istim ili antitetičkim motivima. U tome tako zamišljenu izboru iz prvih 126 soneta nedostaje dakle čitav ciklus o tamnoj gospi (127–154), kao što nema nijednoga od sonetâ u kojima se javljaju motivi prijekare ili ljubavnih razmirica (33–42).⁸ Svojoj osmišljenoj cjelini Ujević daje konačno i jasan početni i završni akord, stavljajući na prvo mjesto XX. sonet⁹, pun životne radosti i renesansne raskalašenosti, a završavajući je LXXIX. sonetom, koji stihovima poput

⁸ Svi se priređivači Shakespeareovih soneta slažu u tome da postoje stanovite tematske cjeline od kojih se samom autoru pripisuje npr. podjela na pjesme posvećene prijatelju (1–126) i one posvećene tamnoj gospođi (*dark lady series* – 127–154), a unutar prvog ciklusa imamo opet manje cjeline koje razni priređivači razno grupiraju i nazivaju. Garnier, koji je očito bio glavni izvor Ujeviću, donosi u sadržaju vrlo detaljiziranu podjelu, a u predgovoru daje ovo tumačenje: »La première série dans l'ensemble s'adresse à l'amî. / Dès le sonnet XXXIII s'introduit l'idée d'une trahison, puis s'entremêlent reproches, excuses, éloges, pardon, le tout coupé de thèmes pétarquistes – (LXXVI, *l'unique sujet du poète*), de diversions néo-platoniques (XCIV, *la beauté et le vice*; LIX, *le temps et la beauté*), d'incidents personnels (LXXVIII–LXXXVI, *les rivaux qui se disputent le patronage de l'amî*). / La deuxième série est traditionnellement appelée le groupe des sonnets à la dame brune: ...« (str. XIV).

⁹ Taj sporan, pomalo lascivan sonet nalazimo u svih 20 spomenutih varijacija rasporeda što ih donosi *A new Variorum Edition of Shakespeare* samo jednom na prvome mjestu i to u izdanju Walsha iz 1908., izdanju s kojim je Ujević možda bio upoznat jer i on poput Walsha zastupa inače izolirano stajalište da se možda svi soneti odnose na ženu: »Walsh could find nothing in 1–126 "to show that they all refer to one man, or even to men, and it is highly improbable that they were all addressed to the same person," but 127–154 are "addressed to a woman".« (str. 97).

Istaknuto mjesto tom sonetu daju i naši prevodioci, te L. Paljetak smatra kako bi upravo taj sonet mogao pružiti neke argumente njegovoj hipotezi da su soneti možda upućeni kraljici Elizabeti (str. 166). – M. Maras pak u svom komentaru kaže: »Ovaj ključni sonet objašnjava narav Shakespeareove ljubavi prema mladiću i pokazuje da ona nije bila homoseksualna. Moglo bi se čak reći da mu je žao što njegov prijatelj nije žensko, jer bi tada svoju duhovnu ljubav prema njemu upotunio tjelesnim užitkom.« (str. 49).

Whilst I alone did call upon thy aid,
My verse alone had thy gentle grace;
But now my gracious numbers are decayed,
And my sick Muse doth give another place.
I grant, sweet love, thy lovely argument
Deserves the travail of a worthier pen,¹⁰

unosu motiv rezignacije i umora ostarjela pjesnika i ljubavnika.

Nema sumnje da se već samim izborom i rasporedom soneta, ako prihvatimo hipotezu da se radilo o svjesnome odabiru, Ujević udaljio od općega dojma što ga na čitaoca ostavlja Shakespeareova zbirka, jer je od razbaca-nih Shakespeareovih skupina soneta stvorio jedan kongruentan kanconijer s udarnim početkom i s nizom soneta u kojima se slave ljepota i ljubav kao izvor života i sreće, a tek tu i tamo prostruji strah da ta sreća ne može po-trajati. Rastanak od ljubljene osobe pojačava zle slutnje, strah od starosti i smrti postepeno stupa u prvi plan, a opadanje književne slave i stvaralačke snage dovode pjesnika do rezigniranog povlačenja u svoju samoću i iščeki-vanja kraja. I nehotice se moramo zapitati nije li taj virtuozno komponirani kanconijer ujedno i Ujevićev intiman dnevnik za koji mu je »veliki Will« dao građevni materijal? Nažalost, Ujević taj materijal nije uspio dostojno umjet-nički obraditi, on je kreativno rekreirao Shakespeareovu zbirku ali ne i njezin pjesnički izraz.

I tako dolazimo do posljednjeg pitanja – kako je Ujević prevodio?

Uz prvi sonet nalazimo u zagradama zapise: Stefan George, Karl Kraus, Garnier, koji nas upućuju na strane prepjeve kojima se Ujević mogao slu-žiti.¹¹ Za nas je svakako od sve trojice prevodilaca najvažniji Charles-Marie Garnier, čiji su prepjevi soneta bili objavljeni najprije u *Cahiers de la Quinzaine* 1906. i 1907, a zatim redigirani i dopunjeni izašli usporedno s engleskim

¹⁰ U Ujevićevu nedorađenu prijevodu ti stihovi glase:

Dok sam ja zazivao tvoju pomoć,
samo se moja pjesma resila
cijelom tvojom ljupkom dražešću,
ali sada su moji dražesni metri oslabili
i moja bolesna Muza ustupa mjesto (uzmiče).
Dopuštam, slatka ljubavi, da tvoja ljupka duša
zaslužuje rad vrijednijega pera.

¹¹ Prepjevi Georgea i Krausa bili su u našoj kulturnoj sredini poznati, cijenjeni i dostupni – posjeduje ih npr. i Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK), u koju je Ujević redovito zalazio i iz koje je, sudeći po plikovima i plikovima sačuvanih po-sudbenica u njegovoj ostavštini, obilato posuđivao uglavnom strana izdanja. Prije-vodi Charlesa-Marie Garniera mnogo su teže dostupni (sama ih nisam uspjela naći ni u jednoj našoj javnoj knjižnici te sam do knjige došla putem međunarodne

originalom unutar serije »Collection Shakespeare« godine 1922. Taj je tekst Ujević očito imao u rukama, te se njime služio i kao originalom i ispomagao

bibliotečne razmjene) pa ovdje donosim tekst njegova prijevoda, a informacije radi prilazem i inače dostupne prijevode Georzea i Krausa.

La Nature t'a peint un visage mignard
De femme, ô toi, mon maître et ma maîtresse aimée;
Un coeur de femme aussi, mais inapte au grand art
Des mobiles humeurs de mensonge embrumées;
Un oeil plus lumineux et sans émois trompeurs,
Et qui dore l'objet qu'il baigne de ses flammes; –
Pour la couleur, homme tu es, roi des couleurs,
Roi qui sais ravir l'homme et fasciner la femme.
Femme au premier projet de Nature en travail; ,
S'éprenant de son oeuvre, elle te voulut prince:
Elle t'enlève à moi, t'ornant d'un mâle émail,
Et le trait, qui parfait son chef-d'oeuvre, m'évince.
Puisqu'elle t'a moulé pour le plaisir des femmes,
De ton amour j'ai la lumière, elles les flammes.

(Garnier)

Ein frauenantlitz das Natur selbsthändig
Gemalt – has du, Herr-Herrin meiner minne,
Ein zartes frauenherz, doch das nicht ständig
Den wechsel sucht nach falscher frauen sinne.
Ein aug so hell wie ihrs doch nicht so hehlend,
Jed ding vergoldend worauf es sich wendet,
Ein mann in form, den formen all befehlend,
Der mannes aug und weibes seele blendet.
Du warst als frau gedacht als erst dich schaffte
Natur, doch sie verliebete sich beim werke,
Indem durch zutat sie dich mir entrafte
Tat sie ein ding bei – nicht für meine zwecke.
Doch da sie dich erlas zu weibes labe,
Sei mein dein lieben, ihnen liebes-gabe.

(George)

Ein Frauengesicht hat dir Natur geschenkt,
du Herr zugleich und Herrin meiner Seele;
ein Frauenherz, das doch nicht treulos denkt,
wie es dem Wechsel stets nur sich vermähle;
ein lockend Aug und dennoch nicht belügend,
verklärend jedes Ding, das es bestrahlt,
und über beiden Wesens Reiz verfügend,
ein Doppelbild, von der Natur gemalt.
Als sie zum Weib dich schuf und selbst entbrannte
für dich, ergänzte sie dich gleich zum Mann:

se samim francuskim prijevodom.¹² Mada je u to doba Ujević već dobro vladao engleskim, a vjerojatno je imao pri ruci i specijalne rječnike Shakespeareova jezika,¹³ mnogobrojni ispisi Garnierovih stihova uz sam Ujevićev tekst svjedoče nam da se on njegovim prijevodom obilato služio, i to u svakom daljem sonetu sve više. Kako je nemoguće ulaziti u detaljniju analizu svih Ujevićevih prepjeva, istaknut ću samo neke momente. Grafički, Ujević prevodi s tri odijeljena katrena i s jednim distihom, dakle ne pridržava se uobičajene grafičke forme engleskoga soneta, kakvu je u tom izdanju upotrebljavao i Garnier, već postupa po uzoru na Georgea, Krausa i na prvo izdanje Garniera. Nadalje, nijedan prijevod nije dovršen, no dok prvi soneti donose pokušaje rimovanja i slijede ritam jampskog pentametra, što dalje odmičemo u Ujevićevoj tekstu, ti pokušaji bivaju sve rjeđi i često nalazimo samo tekstualna rješenja, gdjekad uspjela, a gdjekada prilično proizvoljna; ipak, dosljedno je proveden princip »stih za stih«. No najvažnija i najzanimljivija tekstualna intervencija Ujevićeva jest pokušaj da ljubav što je Shakespeare iskazuje prema svom mladom prijatelju, pretvori u ljubav prema ženi, za što je samo dijelom imao podloge u originalu, ali ne i u Garnierovu, Georgeovu i Krausovu prepjevu¹⁴. Začuđuje nas to tim više što je Ujević započeo svoj izbor upravo XX. sonetom, koji je od svih najhomoerotskije obojen, i u kojem je promjena muškoga roda u ženski još deplasiranija nego u nekim drugima, gdje se opisi ljepote ili ljubavi mogu podjednako uvjerljivo odnositi na oba spola. Kako je taj sonet ipak jedan od najdoradenijih što se ritma i rima tiče i kako sadrži i nekoliko vrlo uspješnih mjesta (npr. početni stih), iako ima i dosta nedovršenih rješenja (upitnikâ, točkica), donosim ga ovdje najprije u originalu, zatim ilustracije radi u Andelinovićevoj prevođenju, koji je i naveo Ujevića na prevođenje, pa u Tinovoj nedoradenoj verziji i onda, konfrontacije radi, u kasnijim prijevodima Luke Paljetka, Željke Čorak i Zvonimira Mrkonjića i konačno Mate Marasa.

was meiner Hoffnung den Besitz entwandte
durch Überfluß, den ich nicht brauchen kann.

So ausgestattet, Frauen zu erlaben –
laß mir die Liebe, wenn die Lust sie haben!

(Kraus)

¹² Da se radi o tekstu iz 1922. a ne o onome iz 1906–7, utvrdila sam na temelju zapisa pojedinih francuskih stihova u Ujevićevoj rukopisu, koji odgovaraju izmjenama provedenima u novome Garnierovu izdanju.

¹³ U Ujevićevoj *Postumi* II nalazi se i neobjavljeni spis »O umjetnosti prevodenja«, gdje govoreći o rječnicima, spominje Schmidt–Sarrazinov rječnik Shakespearearea (*SD*, XVI, 278).

¹⁴ Ujević naime u većini svojih prijevoda ne određuje rod osobe o kojoj se govori (30 soneta), dok samo u 4 soneta upotrebljava muški rod, a u 18 predmet ljubavi identificira kao ženu.

A woman's face, with Nature's own hand painted,
Hast thou, the master-mistress of my passion;
A woman's gentle heart, but not acquainted
With shifting change, as is false women's fashion;
An eye more bright than theirs, less false in rolling,
Gilding the object whereupon it gazeth;
A man in hue all hues in his controlling,
Which steals men's eyes and women's souls amazeth.
And for a woman wert thou first created,
Till Nature as she wrought thee fell a-doting,
And by addition me of thee defeated,
By adding one thing to my purpose nothing.
But since she pricked thee out for women's pleasure,
Mine be thy love, and thy love's use their treasure.

(Shakespeare)

Gospodaru-gospo mojih strasti, Narav
Nježno ti žensko naslikala lice,
U ženskom srcu ne dade ti varav
Ni himben kucaj nevjerne ženice.
Ženski je pogled lažniji, a tebi
Jasnije mnogo zlatonosne zjene;
Dječaku nalik sve podvrgneš sebi,
Zanosiš ljude, zatravljuješ žene.
Prvotno Narav bi ti dade žene,
Al' predari te iz svojih ulišta,
I tim kroza te prevari i mene,
Trun da ti više, što je za mene ništa.
Kad te stvori ženam' za žedanje,
Daj meni ljubav, njima uživanje.

(Anđelinović)

Darova tebi narav lice žene
o gospode i ljubo moje strasti –
i nježno žensko srce, no bez mijene
prevrtljivosti svih žena vragolastih.
Oko ti više svijetli, manje laže
i zlati svaki predmet, kamo gleda;
a muški oblik, sve pod muškost slaže
i oči muške, ženske duše krade...
Ti najprije si stvorena za ženu,
dok Priroda u radu ne zahiri

i silom rada mene Tebe liši
dodavši nešto, što meni nije treba.
No kad te stvori... za žensku radost,
ljubav ti meni, a njima tvoju sladost.
(Ujević)

Naslikala je narav lik ti ženē,
O gospodaru-gospo mojih muka,
I nježno srce žensko, al bez njene
Prevrtljivosti, dāde ta ti ruka,
Sjajnije oko, s puno manje laži,
što pogledom pozlaćuje sve s rēda,
Mušku pūt koja sadrži sve draži,
Tako da mužsko i žensko te gleda:
Trebalo je da ženom budeš cio, –
Dok priroda ti, téžeć da te slije
I stvori, onaj nije dala dio
Jedan, što za me od koristi nije.
Kako za žēne stvoren ti si, jasno,
Meni daj ljubav, a njih ljubi strasno.
(Paljetak, 1984)

Naslika tebi žensko lice Narav,
O gospodaru-gospo moje strasti,
I žensko imaš srce, al bez dara
Za obmanu na ženin način vlastit;
Jače se sjaji, manje lagat može
Tvoj pogled koji svaki predmet zlati,
Bojama vlada boja tvoje kože,
Te ženska duša, muško oko pati.
Dosuđen prvo tebi ženski rod bi,
Al Narav u te zaljubi se do dna,
Dodatkom jednim od mene te odbi
Stvarcom što za me nije svrsishodna.
Kad označen si za nasladu ženi,
Neka te rabi, a ljubav daj meni.
(Čorak–Mrkonjić, 1987)¹⁵

¹⁵ Iako se uz tekst navodi da su soneti prevedeni u toku 1980/81, u ovom ih kromološkom nizu smještavam prema datumu njihova prvoga objavljivanja u časopisu *Forum*. Usputno napominjem da je isti izbor od 46 soneta u identičnom prijevodu objavljen i kao samostalno izdanje Nakladnog zavoda Matice hrvatske 1996.

Žensko lice što ga rukom slika narav
Imaš, gospodaru-gospo strasti moje;
Žensko nježno srce, ali nije varav
Tijek mu kako žene himbeno ga goje;
Življe oko, s manje himbena treptanja,
I što god promatra to zlatom optoči;
Muška put, iz koje svaka put izranja,
Ženske duše travi, krade muške oči.
I prvo te narav za ženu izatka
Dok, tvoreći tebe, sva ne pomahnita,
Pa mi te zbog jednog uskrati dodatka,
Dodajuć ti nešto što je meni ništa.
Ali kad te nape rad ženskih milina,
Daj mi ljubav, njima korist ljuvenčina.
(Maras, 1993)

Konfrotiramo li te prijevode s originalom i međusobno, odmah ćemo doći do nekih zaključaka. Kao prvo navedimo da prvi i posljednji prijevod odudaraju od ostala tri već s formalne, ili točnije, s metričke strane. Tako se Anđelinović doduše trudi da prevodi u jampskom pentametri, ali mu to teško polazi za rukom – u 1. stihu imamo 12 slogova, pri čemu dolazi do isticanja riječi *Narav*, ali i bez obzira na to Anđelinović se muči s jambom, ima 9 daktilskih početaka, mnogo suvišnih opkoračenja (u originalu je samo jedno, i to stilski opravdano s 3/4 stih), banalnih rima. I sadržajno se on najviše udaljuje od originala, prerazmješta Shakespeareove stihove, unosi nove pojmove i slike (npr. »Al' predari te iz svojih *ulišta*«), a i stilski mu se razina udaljuje od svečane intonacije Shakespeareove (npr. 19-stoljetni stih »Ni himben kucaj nevjerne ženice«). Ukratko, Anđelinovićev je prepjev mnogo lošiji od ostalih i nije čudo da je Ujević na nj reagirao. – Marasov pak prijevod na drugi način odudara od originala, pisan je naime dva-naestercem, i to trohejskim (samo u stihu 6 i 9 ima jampsku početnu intonaciju), što mu automatski daje stanovitu težinu i tromost, a ni rime mu nisu besprijekorne (*treptanja – izranja, izatka – dodatka, pomahnita – ništa*). Sadržajno slijedi misao iz stiha u stih, nema većih odstupanja, dapače možda je od svih prevodilaca najjasniji u izričaju. – Preostala dva prijevoda (Paljetak, Čorak–Mrkonjić) imaju dodirnih točaka – oba su bez naprezanja pisana jampskim pentametrom, rimama gotovo da nema prigovora (jedina sitna zamjerka bila bi *do dna – istorodna*, Čorak–Mrkonjić). Sa sadržajne strane smatram da Paljetak točnije razrješuje težak stih »A man in hue all hues in his controlling«, a i posljednji je distih ljepše i pjesnički uspjelije prenesen kod Paljetka.

Kako se u usporedbi s tim novijim prijevodima može ocijeniti Ujevićev pokušaj? Valja naglasiti da su ostali prepjevi dovršeni i objavljeni, a Ujevićev je ostao kao torzo koji bismo s malo napora mogli dotjerati.¹⁶ No i takav kakav jest zaslužuje neke pohvale – metrička vjernost, ritmička lakoća, neke uspjele rime poput *radost – sladost* (iako ima više neuspjelih, a treća strofa uopće nije rimovana), i, što valja posebno istaknuti, pogodena opća pjesnička intonacija Shakespeareova soneta.

I na koncu nužno nam se nameće pitanje zašto je Ujević odustao od daljnijeg prevođenja, odnosno od doradivanja svojih prijevoda. Vratimo se njegovim riječima o prevođenju poezije:

Po mojem je mišljenju najteže dobro prevesti čitavu zbirku lirike. Čini se nemoguće slijediti pjesnika stopu u stopu, proći s njim od početka do kraja njegova puta. Ono što je originalno u pjesmi, u prijevodu je često banalno i nezanimljivo; ono živo pjesničko vrelo lako se pretvori u obično stihotvorstvo. Nije lako potpuno rastumačiti razloge, zašto to tako gotovo redovito biva; mi najlakše uočujemo one čisto vanjske, formalne. Prevodilac je gore od pjesnika vezan na srokovne; on ih ne može uvijek birati nego ponavljati; njegova se misao teže kreće među ogradama koje mu postavlja gradnja strofe, dužina i vrsta stiha, nužda nekih cezura; pri tome najteže strada kako lakoća izraza tako i muzika stiha. (»Savjeti prevodiocima«, *SD*, XVI, 269–279)

Prateći u stopu Ujevićeve pokušaje vidimo da se on susretao sa svakim od tih problema (u nekoliko slučajeva piše uz pojedine stihove razne varijante metričkih shema), probleme mu zadaju i rime (u nekim su sonetima naznačene sve rime, ali nisu prevedeni svi stihovi ili bar ne u cjelini, dok drugdje opet imamo sve prevedeno ali bez rima), kao i pronalaženje adekvatnih izraza. Suočen sa svim tim teškoćama, a nemajući dovoljno ni strpljenja ni motivacije da se s njima bori, Ujević je očito ubrzo sustao – vjerojatno u doba kad je u razgovorima s prijateljima »o sonetima zašutio«. Upravo stoga mi na Ujevićeve prepjeve Shakespeareovih soneta ne smijemo gledati očima kritičara i procjenjivati po njima njegovo prevodilačko umijeće. Tin je svoje prepjeve prikrio i o njima zašutio, mi smo ih otkrili i o njima ovdje progovorili, ali ne s namjerom da ih vrednujemo, već u želji da doprinesemo još jedan kamenčić mozaiku naših znanja o Tinu čovjeku i umjetniku, a usputno i o sudbini Guillaumea Shakespearea, kako ga je Tin znao nazivati, u Hrvata.

¹⁶ Npr. nedovršen distih »no kad te stvori za žensku radost / ljubav ti meni a njima tvoju sladost« postaje čitkiji ako kažemo »No kad te stvori ženama za radost, / ljubav daj meni, a njima tvoju sladost«. Usputno napominjem da su jedino Ujević i Paljetak osjetili da u *clinchu* Shakespeare naglašava smisao melodioznom rimom *pleasure – treasure*, te i oni daju jasne, vedre i zvučne srokovne *radost – sladost, jasno – strasno*, što kod ostalih prevoditelja nije slučaj.

Literatura

Tin Ujević, *Sabrana djela*, sv. 14–17, Zagreb, Znanje 1967.

William Shakespeare

- *A New Variorum Edition of Shakespeare : The Sonnets*, Edited by H. Rollins, T. 1–2, Philadelphia & Boston, J. P. Lippincott, 1944.
- *The Sonnets*, Introduction by W. H. Auden, New American Library, 1964.
- *Shakespeare's Sonnets: An Introduction for Historians and Others*, Ed. by J. Dover Wilson, Cambridge, Cambridge University Press, 1966.
- *Les Sonnets*, Traduction, Introduction, Commentaires de Charles-Marie Garnier, Paris, J. M. Dent & Fils, 1922. (Collection Shakespeare, Texte anglais-français)
- *Sonnette*, Umdichtung, Berlin, Bondi, 1931. (Stefan George, *Gesamt-Ausgabe der Werke*, Bd. 12)
- *Shakespeares Sonnette*, Nachdichtung von Karl Kraus, Wien & Leipzig, »Die Fackel«, 1933.
- *Soneti*, s engleskog preveo i predgovorom popratio Danko Angjelinović, Zagreb, Zora, 1951.
- *Soneti*, s engleskog jezika preveo [Pogovor i komentari] Luko Paljetak, Zagreb, Znanje, 1984.
- »Soneti«, [Izbor od 46 soneta]. Preveli Željka Čorak i Zvonimir Mrkonjić, *Forum*, 5–6, Zagreb 1987.
- *Soneti*, Prijevod, predgovor i bilješke Mate Maras, Zagreb, Hrvatski centar P.E.N.-a, 1993.

(Stokan George) I. (Darl Ujević)
(Parnis 20)

~~Priroda tebi izmislila lice daro~~
Darova tebi narav lice čene
= o gonude i filbo nrajo ^{strasti} vlasti
i njažalno ransko nra, no bez nijaone
pveitjivati nite čena nrafastih.

Oko ti više nijetki, manje laice
i glati nrači vudnet, kama glada;
a nrači oblikove pod nračost dala
i oči nrači, ransko rase Urae, ~~stak~~ ~~nračobk.~~

Te najvrije i stroena sa čenu,
dole Priroda u radu na rakiči
i silom nala mene Tabe čeni
doduso nrači, oči meni nije trela.

No kad te stori
Ali kad narav ... za ransko radost,
filbo te mene, a nijaone tojzi ladače

Popis prevedenih soneta

1. Darova tebi narav lice žene
XX. *A woman's face, with Nature's own hand painted*
2. Neki se rodом diče, neki vještinom
XCI. *Some glory in their birth, some in their skill*
3. Svi rođeni pod sretnom zvijezdom nek se
XXV. *Let those who are in favour with their stars*
4. Grud tvoja od svih srdaca je skupa
XXXI. *Thy bosom is endeared with all hearts*
5. Što je vaša srž, od koje ste načinjena
LIII. *What is your substance, whereof are you made*
6. Grieh samoljublja moim okom vlada
LXII. *Sin of self-love possesseth all mine eye*
7. Ogledalo mi starost otkrit ne će
XXII. *My glass shall not persuade me I am old*
8. Da s ljetnim danom Tebe usporedim?
XVIII. *Shall I compare thee to a summer's day?*
9. O ti, moj ljupki dječčače, koji u ovoj svoј moći
CXXVI. *O thou, my lovely boy, who in thy power*
10. Budući da ni mjed ni kamen ni zemlja ni bezgranično more
LXV. *Since brass, nor stone, nor earth, nor boundless sea*
11. Kada mislim da sve što raste
XV. *When I consider every thing that grows*
12. Ali zašto vi moćniji
XVI. *But wherefore do not you a mightier way*
13. O, da ste vi svoја! ali, draga, vi ste
XIII. *O! that you were yourself, but, love, you are*
14. Tako brzo kako ćeš uvenuti, tako brzo rasteš
XI. *As fast as thou shalt wane, so fast thou grow'st*
15. Od najljepših stvorenja mi želimo rasploda
I. *From fairest creatures we desire increase*
16. Kad 40 zima podsjedne ti čela
II. *When forty winters shall besiege thy brow*
17. Rasipna ljupkosti, zašto trošiš
IV. *Unthrifty loveliness, why dost you spend*
18. Je li od straha da ovlažiš udovčevu oko
IX. *Is it for fear to wet a widow's eye*

19. Stidi se poricati da ti imaš ljubav ma za kog
X. *For shame! deny that thou bear'st love to any*
20. Ne berem ja svoj sud iz zvijezda
XIV. *Not from the stars do I my judgment pluck*
21. Ovi satovi koji su uokvirili milim radom
V. *Those hours, that with gentle work did frame*
22. Onda ne dopusti da surova ruka zime izobličī
VI. *Then let not winter's ragged hand deface*
23. [Slušati muziku,] zašto žalosno muziku slušaš?
VIII. *Music to hear, why hear'st thou music sadly?*
24. Pogledaj u tvoje ogledalo i reci, koje lice vidiš
III. *Look in thy glass, and tell the face thou viewest*
25. Ko bi vjerovao mojim stihovima u buduće vrijeme
XVII. *Who will believe my verse in time to come*
26. Kada brojim sat što kaže [broji?] vrijeme
XII. *When I do count the clock that tells the time*
27. Gle, na istoku kada dražesno svijetlo
VII. *Lo! in the orient when the gracious light*
28. Moje se oko igralo slikara i urezalo
XXIV. *Mine eye hath play'd the painter and hath stell'd*
29. Moje oči i srce stoje u smrtnome ratu
XLVI. *Mine eye and heart are at a mortal war*
30. Između mojeg oka i srca postoji savez
XLVII. *Between mine eye and heart a league is took*
31. Tako ste vi za moje misli kao kruh za život
LXXV. *So are you to my thoughts as food to life*
32. Tako sam ja kao bogataš, kojega blagoslovljen ključ
LII. *So am I as the rich, whose blessed key*
33. Kako sam brižan bio ja, kada sam se uputio
XLVIII. *How careful was I when I took my way*
34. Kako teško putujem na putu
L. *How heavy do I journey on the way*
35. Tako može moja ljubav ispričati groznu polaganost
LI. *Thus can my love excuse the slow offence*
36. Da je teška [trom] tvar mojega mesa (samo) misao
XLIV. *If the dull substance of my flesh were thought*
37. Druga dva (elementa), laki zrak i pročišna vatra
XLV. *The other two, slight air and purging fire*

38. Premoren od truda, žurim se u svoj krevet
XXVII. *Weary with toil, I haste me to my bed*
39. Kada ih potpuno sklopim moje oči najbolje vide
XLIII. *When most I wink, then do mine eyes best see*
40. Je li to tvoja volja, da tvoja utvara rastvara
LXI. *Is it thy will thy image should keep open*
41. Kako se onda mogu vratiti u srećno stanje
XXVIII. *How can I then return in happy plight*
42. Ti možeš opaziti u meni ono godišnje doba
LXXIII. *That time of year thou mayst in me behold*
43. Ali budi zadovoljan: kada me gruba osuda
LXXIV. *But be contented: when that fell arrest*
44. Ili ću ja poživjeti da sastavim vaš nadgrobni naslov
LXXXI. *Or I shall live your epitaph to make*
45. Umoran od svega ovoga ja plačem za pokojem smrti
LXVI. *Tir'd with all these, for restful death I cry*
46. Kada umrem, ne plačite za mnom duže
LXXI. *No longer mourn for me when I am dead*
47. Ako ti nadživiš moj vrlo zadovoljni dan
XXXII. *If you survive my well-contented day*
48. O, da vam svijet ne bi nametnuo da kažete
LXXII. *O, lest the world should task you to recite*
49. Ah, kakvu bijedu moja Muza rađa
CIII. *Alack! what poverty my Muse brings forth*
50. Koji kaže najviše? što može reći više
LXXXIV. *Who is it that says most? which can say more*
51. Mojoj Muzi je jezik vezan, ali ponašanje mirno
LXXXV. *My tongue-tied Muse in manners holds her still*
52. Je li to kraljevsko jadro njegove velike pjesme
LXXXVI. *Wait the proud full sail of his great verse*
53. O kako gubim hrabrost kad o vama pišem
LXXX. *O! how I faint when I of you do write*
54. Dok sam ja zazivao tvoju pomoć
LXXXIX. *Whilst I alone did call upon thy aid*

On Ujević's translations of Shakespeare's sonnets

Summary

First, the author gives a short informative survey of Tin Ujević's translations, both published and unpublished, comprising about 15000 pages of prose and 20000 pages of poetry. The diversity of his translations is presented, both regarding the languages from which he translated (ten), and the literary genres of the translated texts, ranging from lyric to epic poetry, and from detective novels to the best modernist prose. Ujević's views on translation and his methods are also discussed, along with different evaluations of his translations, ranging from panegyrics to completely negative views.

In the second part of the article, the author presents her findings concerning Ujević's unpublished works, where she came across his translation drafts for 54 sonnets which can be identified as Shakespeare's. The manuscript is described, with an attempt to date the translations (1949–1951) and find Ujević's motives for translating the sonnets (his dissatisfaction with recently published translations by D. Andelinović). The author also tries to find the sources of Ujević's translations and literature he used in his work. Since the Croatian poet did not translate all of Shakespeare's sonnets, a thesis is put forward concerning his selection. Since Ujević believed that translation is an act of recreation which is possible only if there is an affinity between the author and the translator, it is possible that in translating »Young Will,« aging Tin tried to do what Shakespeare did not accomplish, i.e., create a consistent, carefully conceived collection dedicated to a beloved woman, showing man's emotions from the youthful exaltation to the resignation of the old age.

Finally, the author discusses the act of translation, providing a contrastive analysis between Ujević's translation of Shakespeare's sonnet no. XX (the first in Ujević's collection), and translations by other authors, both Croatian (Andelinović, Paljetak, Čorak–Mrkonjić, Maras) and from other countries (Gautier, George, Kraus).

Ključne riječi: Tin Ujević, prijevodi, William Shakespeare, soneti
Key words: Tin Ujević, translations, William Shakespeare, sonnets